

บทที่ 5

บทสรุปเพื่อการเริ่มต้น

เมื่อความแตกต่างทางชนชั้นมิใช่เป็นประเด็นที่ชาวนาอยากจะให้มันเกิด แต่ปรากฏว่า ในสังคมไทย กระบวนการการแบ่งชนชั้นชาวนาเริ่มขึ้นโดยมีรัฐ เป็นกลไกที่สำคัญ กล่าวคือ รัฐจะให้ที่นาแก่ผู้คน หรือชนชั้นอื่นอย่างไม่เท่าเทียมกัน เปิดประเทศ คัดต่อกับตะวันตกและเร่งรัดให้ชาวนาเร่งการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก เมื่อชาวนาเข้าสู่การผลิตเพื่อขายอย่างแท้จริง รัฐก็ยังเก็บส่วนเกินในรูปของอากรค่านาค่าง ๆ รัฐกลับไร้ท่าทีในการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของชาวนาไปในทางที่ไม่สอดคล้อง กล่าวคือ ชาวนาขอผ่อนผันการเสียอากรค่านาคอกรณีที่เผชิญกับภัยธรรมชาติ รัฐก็ยังเก็บค่านาคอไป หรือผ่อนผันเพียงปีเดียว หรือแม้แต่ถาวร เสนอขอโยกย้ายการแก้ไข ก็ยังมีการจำแนกชาวนาที่จะรับการแก้ไขแตกต่างกัน ในอีกท่านองหนึ่งการเพิกเฉยต่อปัญหาของชาวนาที่เท่ากับเป็นการปล่อยให้กระบวนการผลิตของทุนนิยมเข้ามาสร้างความแตกต่างทางชนชั้นมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดก็คือ รัฐที่เป็นกลไกสำคัญในการแบ่งชนชั้นชาวนา

ความร่วมมือระหว่างรัฐกับนายทุน มีผลทำให้นายทุนใกล้ชิดกับชาวนามากขึ้น การเก็บส่วนเกินของนายทุนเป็นไปภายใต้ระบบการค้าขาย แค่งจรผูกขาด ที่คืนกลับตกอยู่ในอำนาจของชนชั้นปกครองเก่า จากการใช้ความเคยชินในการดึงส่วนเกินในประเด็นการขายข้าว ทำให้รัฐยังคงเก็บภาษีข้าวในรูปของพรี่เมียม แม้ว่าขั้นตอนการเก็บจะเก็บที่พ่อค้าส่งออก แต่ภายใต้กระบวนการของการค้าขายแบบทุนนิยม ชาวนาในฐานะผู้ผลิตขั้นต้นย่อมถูกกดราคาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหนือสิ่งอื่นใด การที่รัฐยอมปล่อยให้การค้าขายข้าวตกอยู่ในมือของนายทุนผูกขาดย่อมเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนว่ารัฐได้กลายเป็นผู้สะสมทุนและรัฐหนุนช่วยนายทุน

ความแตกต่างทางชนชั้นชาวนาคือการศึกษาถึงระบบทุนนิยมที่แทรกตัวเข้าไปในชนบท ทุนนิยมดังกล่าวมิใช่เข้าไปเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต มิได้เข้าไปบีบบังคับการผลิต แต่เข้าไปเพียงจู่ครีค ดังนั้นเมื่อชาวนาเผชิญกับความแตกต่างทางชนชั้นที่

มีความหลากหลายนับตั้งแต่เจ้าที่ดิน ชาวนาที่มีที่ดิน ชาวนาเช่า ชาวนารับจ้าง และชาว
 ชาวนาไร้ที่ดินทำกิน ในความแตกต่างนี้ก็ปรากฏว่าปริมาณของชาวนาที่มีที่ดินขนาดย่อม
 ยังมีปริมาณมากที่สุด ซึ่งแนวโน้มในอนาคตของความแตกต่างทางชนชั้นนี้ ชาวนาส่วน
 ใหญ่จะเดินสู่ชาวนาไร้ที่ดินมากขึ้น และนี่จะเป็นคำตอบที่ว่า การเกิดขึ้นของ 2 ชั่วทาง
 ชนชั้นดังเช่นในรัสเซียก็ยังไม่เกิดขึ้นในชนชั้นชาวนา (2 ชั่วทางเศรษฐกิจเท่านั้น)

ก่อนมีหารูปธรรมที่เกิดขึ้นของความแตกต่างทางชนชั้นนี้ ในสังคมไทย
 แม้ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์ที่รุนแรง แต่สภาพของความสัมพันธ์ทางเครือญาติและระบบ
 อุปถัมภ์ กับสภาพทางธรรมชาติที่ยังมีทางออก ทั่วให้ดูเหมือนว่าความขัดแย้งระหว่าง
 ชนชั้นในชาวนายังไม่วิกฤติ เช่นประเทศในแถบลาตินอเมริกา ทั้ง ๆ ที่การแทรกแซง
 ของทุนนิยมยังคงมีอยู่สม่ำเสมอ ทั้งนี้เพราะปัจจัยภายในคือรัฐ มีความสามารถสูงใน
 การปรับตัวและมีท่าทีที่ดูเหมือนมีมโนคติในการถูกขับส่วนเกิน ขณะเดียวกัน รัฐเป็นอัน
 หนึ่งอันเดียวกันกับนายทุน ในการถูกขับส่วนเกินจากชาวนา

สรุป
 จากการดูของงานค้นคว้านี้ นำมาสู่การสรุปนัยทางทฤษฎีได้เพื่อจะให้เห็น
 ข้อเปรียบเทียบกับรูปธรรมของ 2 ประเทศที่กล่าวมา โดยเฉพาะในประเด็นของการ
 ติความสถานะของสังคมไทย และเป็นจังหวะก้าวต่อไปในการวิเคราะห์สภาพสังคมทั้ง
 ประเทศ (ที่ยังสรุปไม่ได้) จะได้รับการขานรับต่อไป ซึ่งแต่ละคนก็อาจจะมีเหตุผล
 และการตีความของตนเอง จากสภาพรูปธรรมที่ค้นคว้านี้เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นของทั้ง
 ประเทศ ซึ่งจะนำไปต่อยรวมกับภาพอื่น ๆ อีกหลาย ๆ ภาพของประเทศ เมื่อถึงเวลานั้น
 เราทั้งหลายคงจะได้ภาพของประเทศที่แจ่มชัดและมีข้อสรุปที่แน่นอนกว่านี้ มันคงจะไม่
 นานจนเกินไปนักถ้านักวิชาการทั้งหลายจะคำนึงถึงสภาพรูปธรรมให้มากกว่านี้ มากกว่า
 การมานั่งตีความทางทฤษฎี

นับจากการเข้ามาของทุนนิยมการค้าที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทำให้
 เกิดกระบวนการต่าง ๆ อันทำให้ชาวนาในภาคกลางเกิดความแตกต่างทางชนชั้นใน
 ตัวของมันเอง มีชนชั้นเจ้าที่ดินใหม่ที่เป็นคนจีน พ่อค้า นายทุนในหมู่บ้าน ไล่ที่ดินมา

โดยการเป็นเจ้าหนี้ของ ชาวนาทั้งหลายในหมู่บ้าน เจ้าที่ดินใหม่นี้ยังคงนำวิธีการ จักความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่ามาใช้ คือ การเอาที่ดินนี้ให้ชาวนาเช่า แต่การเช่านี้ได้พัฒนาไปตามสภาพเศรษฐกิจส่วนใหญ่ กล่าวคือ การเช่านี้จะต้องมีการวางเงินล่วงหน้าในอัตราตายตัว มีปริมาณชาวนาจำนวนมากที่ค้องการเช่า ไม่ว่าจะเช่าจะเชยิบสูงแค่ไหน เจ้าที่ดินใหม่เหล่านี้มีส่วนเกินที่ได้ไปใช้ในการลงทุนในกิจการค้าอื่น ๆ ชาวนาวยกียังคงทำนา มีการจ้างการทำงาน ส่วนเกินที่เกิดขึ้นนำมาใช้ในการลงทุนในการทำนาในฤดูต่อไป หรือนำไปใช้ในกิจการอาชีพอื่น ชาวนาเช่า ชาวนาจน ไม่สามารถประทังชีวิตได้ด้วยการทำนาเพียงอย่างเดียว การออกรั้งจ้างก็เป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้ชาวนาเหล่านี้เกิดการผลิตซ้ำได้

สภาพการผลิตภายในชุมชนเป็นการผลิตเพื่อสนองตลาดของทั้งประเทศหรือหรือเป็นการผลิตเพื่อขาย สินค้าและราคาพืชผลถูกกำหนดจากภายนอกชุมชนโดยอำนาจการต่อรองของชาวนาแต่ละชนชั้นนั้นต่ำมาก การที่ किसानใจจะผลิตพืชพันธุ์นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดเท่านั้น แต่รวมความไปถึงการมีชีวิตรอดต่างหากด้วย การนำเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาใช้ อาจจะเป็นรูปแบบของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม แต่ด้วยเหตุผลแล้วมันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้นในชุมชน กล่าวคือ การชุกวิคแรงงานจะมีมากขึ้นเมื่อมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ การนิยมจ้างแรงงานอิสระปรากฏไปทั่วในหมู่บ้าน เพื่อทำการผลิตเสร็จอย่างรวดเร็ว การแทรกแซงของทุนในด้านการผลิตในหมู่บ้านปรากฏชัดเจนในเรื่องของการจ่ายค่าแรงและการซื้อขายผลิตผล

ความแตกต่างทางชนชั้นชาวนาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดสภาพของชนชั้นจำนวนมากในชุมชน ส่วนเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นการก่อตัวของสังคม นั่นคือ แต่ละชนชั้นจะมีความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งกันและกัน ในอดีตความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชนมีระหว่าง นาย - บ่าว หรือ เจ้าของปัจจัยการผลิตกับพลังการผลิต (ในสมัยก่อนการยกเลิกระบบไพร่) ในปัจจุบัน ความไม่เท่าเทียมกันในการถือครองปัจจัยการผลิต ทำให้เกิดความหลากหลายและความไม่สม่ำเสมอในความสัมพันธ์ทางการผลิตในชนชั้นต่าง ๆ การชุกวิคเอาวิคเอาเปรียบและการดึงส่วนเกินของแต่ละชนชั้นกระทำผ่านค่าเช่า ค่าแรง คอกเบี้ยเงินกู้ และราคาสินค้าในตลาด แต่ปรากฏว่าชนชั้นต่าง ๆ ก็มีความสัมพันธ์และสำคัญต่อกัน ในการทำให้ระบบของชุมชน

หมู่บ้านยังคงดำรงอยู่ได้ แม้ว่าแต่ละส่วนของชนชั้นนี้จะผูกพันกับภายนอกหมู่บ้านมากก็ตาม เนื่องจากรูปแบบของความสัมพันธ์ทางชนชั้นนั้นมันเป็นไปในลักษณะที่นำระบบโครงสร้างรอบเกาะมาใช้ นั่นคือ ระบบเครือญาติกับระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ โครงสร้างรอบเกาะเป็นสิ่งที่มีความคงแท้ถาวร และแต่ละชนชั้นที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ก็ใช้ความเคยชินของโครงสร้างรอบเกาะมาใช้ ซึ่งก็คือ คำตอบที่ชัดเจนว่า ชุมชนหมู่บ้านในภาคกลางมีความแตกต่างทางชนชั้นชาวนา มีการแทรกแซงของระบบทุนนิยมอย่างเต็มที่ มีการกดขี่ขูดรีดผ่านแรงงานเสรี แต่ยังคงรักษาชุมชนของตนเองไว้ได้ กล่าวโดยรวม ๆ ก็คือว่า ทั้ง "เนื้อหา" ของความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่นำ "รูปแบบ" เดิมของความสัมพันธ์ทางชนชั้นมาใช้ทำให้ความขัดแย้ง หรือการต่อสู้ทางชนชั้นไม่แหลมคม เฉากเช่นโครงสร้างทางสังคมอุตสาหกรรมและมันไม่อาจจะปฏิเสธส่วนใดส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางการผลิตและความสัมพันธ์ทางสังคมได้

อีกเหตุผลหนึ่งของความพยายามจะตอบคำถามการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้านในภาคกลางก็คือ การที่ชาวนาไร้ที่ดินไม่มีทางเลือกอื่นในชีวิตที่มากกว่าที่ควรจะเป็น การไม่มีเงินทุน ไม่มีที่อยู่ ที่กิน และการดำรงชีวิตที่พอกินตามธรรมชาติได้ เป็นคำตอบที่ชัดเจนว่าทำไมชาวนาจึงยังไม่อพยพเคลื่อนย้ายมาเป็นกรรมกรในเมืองกันเสียส่วนใหญ่ แม้ว่าทุนนิยมจะยังคงแทรกแซงเข้าไปทำให้เกิดความยากจนอยู่ตลอดเวลาก็ตาม

ประเด็นต่อมาที่จะต้องกล่าวถึง เมื่อพิจารณาในเรื่องของวิถีการผลิต

(Mode of Production) นั่นคือการผลิตซ้ำ (Reproduction) ชาวนาในชนชั้นที่แตกต่างกันมีการผลิตซ้ำได้หรือไม่ คำตอบก็คือมี เพียงแต่ว่าวิธีการไหน เจ้าที่ดินเก่าและใหม่นำส่วนเกินไปลงทุนในกิจการอื่น การผลิตซ้ำเป็นเรื่องของชาวนาที่เช่าในที่ดินนั้น ชาวนาเช่า ชาวนาจนและชาวนาไร้ที่ดินทำกิน ต้องออกขายแรงงานในชุมชน และนอกชุมชน เพื่อนำทุนนั้นมาทำการผลิตซ้ำ ลักษณะเช่นนี้มีได้เป็นเพียงบางส่วนแต่เป็นไปตลอดทั้งปี บางชุมชนการออกรับจ้าง ต้องสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมโดยตรงไม่ว่าสถานที่ เครื่องมือ และความสัมพันธ์ทางการผลิต การผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นในชนชั้นเหล่านี้มีได้ใช้ทุนที่เกิดจากกำไรทางการผลิตเลย แต่มันคือทุนที่ได้จากการขายแรงงานอิสระของคน (บางรายเป็นแรงงานที่ถูกพันธนาการ) และการผลิตซ้ำในที่นี้ก็เพื่อให้ชนชั้นตนเองนั้นมีชีวิตอยู่รอดในกระบวน

การผลิตเพื่อขายต่างหาก มีข้ออยู่เพื่อการสะสมทุนเลย ซึ่งนั่นก็คือการตกอยู่ในกระบวนการของการทำให้ยากจน (Pauperization) มีข้อเป็นเรื่องของปัจเจกชนแถมผลักดันให้ทั้งครอบครัวหรือญาติ ออกหางาน หาเงิน เพื่อพยุงให้การล้มละลายทางชนชั้นช้าลง และให้มีชีวิตอยู่รอดอีกนาน

จากลักษณะที่ขบวนการและขบวนการไร่ที่ดินทำกินมีทาง ออกเพื่อชีวิตรอดของชนชั้นตนด้วยการขายแรงงานนั้นมันเป็นภาวะการที่ยืดหยุ่นมากในชุมชน และดูเหมือนจะเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะตอบว่าสังคมไทยเรานั้น ชาวไร่ยังคงอยู่ได้และยังคงมีอยู่ แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณชาวไร่ที่ดินในแต่ละท้องถิ่นจะมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งนั่นคือ เป้าหมายสูงสุดของระบบทุนนิยมที่จะเข้ามาบ่อนทำลายชนชั้นชาวไร่ แต่ระบบทุนนิยมดังกล่าวนี้ก็ยังไม่อาจจะมีชัยชนะขั้นเด็ดขาดได้ที่จะทำให้ชาวไร่หายไป หรือ ที่จะทำให้มีการผลิตทางภาคเกษตรกรรม เป็นแบบทุนนิยมโดยแท้

ในสังคมไทยที่ไม่เคยตกเป็น เมืองขึ้นของจักรวรรดินิยม ทุนนิยมเข้าแทรกแซงโดยผ่านรัฐศักดินา กล่าวคือ ในอดีตอำนาจรัฐศักดินาได้เป็นตัวจักรที่สำคัญในการผูกขาดการผลิตและทางเศรษฐกิจ แรงงานผูกควบคุมโดยกฎหมายและตุลาการ การเก็บส่วนเกิน เป็นไปในรูปแบบการบังคับทางเศรษฐกิจ และการบังคับนอกเหนือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ โดยรัฐจะสร้างกลไกขึ้นเพื่อการเก็บส่วนเกินโดยเฉพาะ แรงงานเสรีเกิดขึ้นเพราะแรงกดดันจากจักรวรรดินิยมที่ต้องการสินค้าเกษตรในสังคมไทย เป็นแรงงานเสรีที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายทางกฎหมายและความสัมพันธ์ทางชนชั้น ดังนั้น การเกิดขึ้นของแรงงานเสรีในประเทศไทยมิได้เกิดจากการแตกสลายทางชนชั้นภายในแต่เป็นเพราะอำนาจรัฐเป็นกลไกสำคัญมากกว่า เมื่อทุนนิยมเข้ามามีการสนับสนุนช่วยเหลือด้วยการให้ชาวนามีปัจจัยการผลิต ให้ทุนนิยมการค้าเสรีที่ส่วนเกินผ่านราคา มาสู่การผูกขาดการค้าข้าวและมีอำนาจมากในปัจจุบัน ในช่วงระยะเวลาที่กล่าวมานั้นได้ใช้เวลายาวนานมากและการเปลี่ยนแปลงจากวิถีการผลิตหนึ่งมาสู่อีกวิถีการผลิตหนึ่งมันหารู้ที่แน่นอนไม่ได้ เพราะมันอยู่คาบเกี่ยวในช่วงสมัยประวัติศาสตร์ ดังนั้นหลายคนจึงพิจารณาว่ามันเป็นช่วงระยะเวลาเปลี่ยนแปลงมากกว่า

ปัญหาชาวนาได้รับการตกเตียงก็มาอยู่บ่อยครั้งและยิ่งยุ่งยากมากขึ้นก็ครั้งที่มันยังคงอยู่
 ใต้ในสังคมที่จะเปลี่ยนไปสู่ทุนนิยม พวกเขายังคงอยู่ได้เพราะท้องผลิตภัณฑุภัณฑ์นอกตลาดในราคา
 ถูกและเป็นวัตถุดิบที่มีความสำคัญมาก ชาวนาจะยังคงมีชีวิตอยู่รอดแบบพออยู่พอกินภายใต้อิทธิพลของ
 ความสัมพันธ์แบบทุนนิยม แม้ชาวนาจะพึ่งพิงระบบภายนอกชุมชนคือตลาดเกือบทุกวงจรชีวิต ซึ่งนับ
 วันจะมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม ในขณะที่เกี่ยวกับสถานะของทางชีวิตของตนเองก็ตกต่ำลงตามราคา
 ข้าว เพราะฉะนั้นทางออกคือการออกขายแรงงานเพื่อการผลิตซ้ำและเพื่อการมีชีวิตของตนเอง

ในสังคมที่มีความแตกต่างในการผลิตโดยเฉพาะสังคมชาวนานี้มี ข้อโต้แย้งว่ามีความ
 จำเป็นขนาดไหนในวิถีการผลิตหนึ่งจะครอบงำ และ/หรือทำลายวิถีการผลิตอื่น ขณะเดียวกันมีความ
 เป็นไปได้อย่างไรที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่แตกต่างกันอาจจะอยู่ร่วมกัน โดยมีวิถีการผลิตใด
 วิถีการผลิตหนึ่งขึ้นก่อนและถูกควบคุม ในสังคมชาวนาภาคกลางที่กล่าวมาโต้สะท้อนให้เห็นอย่างชัด
 เจนถึงอิทธิพลของระบบทุนนิยมที่มีการค้าขายขยายตัวและแทรกซึมเข้าไปในชนบท ทำให้การผลิต
 เพื่อการค้าครอบคลุมไปทั่วชนบท ชาวนาทำการเพาะปลูกแลกเปลี่ยนตรา ราคาพืชผลถูกกำหนดจาก
 ตลาด ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของระบบทุนนิยมและไม่ว่าจะเป็นสินค้าบริโภคอื่น ๆ ย่อมเป็นการสะท้อน
 ให้เห็นอิทธิพลทุนนิยมที่มีต่อการผลิตภาคเกษตรกรรม ความสัมพันธ์ทางชนชั้นก็ผ่านการผลิตแบบทุน
 นิยมเพียงแต่ว่าโครงสร้างของความสัมพันธ์แบบเก่ายังมีความสำคัญอยู่ด้วย ที่กล่าวมาคือสภาพพื้นฐาน
 ทางเศรษฐกิจที่รองรับการชี้ชัดว่าวิถีการผลิตแบบทุนนิยมมีอิทธิพลหลัก แก่ทางบ้านโครงสร้างทางความ
 คิดของชาวนาชนชั้นต่าง ๆ แสดงออกได้ชัดเจนนในเรื่องการนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ และเครือข่ายที่มีมา
 แก่เดิมมาใช้ และช่วยทางความสัมพันธ์ทางการผลิต ชาวนาไทย (โดยส่วนใหญ่) ถูกถ่ายทอด
 ทางความคิดแบบเก่า ที่คิดช้าแล้วช้าเล่าก็ยังคงรับความคิดไม่ทันสมัยรูปธรรมของความยากจนที่เกิด
 ขึ้น ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะปัจเจกชน แต่เมื่อต้องมาสัมพันธ์กับชนชั้นอื่นก็มีลักษณะเป็นแบบทวิภาค
 ไรโต้ นั้นเท่ากับเป็นคำตอบที่ชัดเจนว่าโดยแนวโน้มแล้วความคิดของชาวนาโดยส่วนรวมในลักษณะ
 ปฏิสัมพันธ์นั้นพัฒนาสู่ความเป็นทุนนิยมนั่นเอง แต่สิ่งหนึ่งที่อยากให้เห็นใจคือว่าระหว่างความเป็น
 ปัจเจกชน กับส่วนรวมนั้นโต้สะท้อนออกในลักษณะที่เราเรียกว่า "มันกลิ้ง ๆ" กันไป คือมีความชัด
 แฉงนั้นถูกเบี่ยงเบนไปมากกว่า ความชัดแย้งที่ชาวนาไรที่กินทำกินถูกกดค่าแรงก็จะไม่ประทุ การเพิ่ม
 ค่าเช่าของเจ้าของที่ดินก็จะยังคงมีต่อไป

จากสภาพรูปธรรมที่น่าเสียดายว่าชาวภาคหนึ่งจะสัมพันธ์กับชนชั้นอื่นในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านนั้น มีลักษณะที่ซับซ้อนและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และจากการที่ความที่กล่าวมานำมาสู่ข้อสรุปว่าวิธีการผลิตที่มีอิทธิพลสูงสุดและกำหนดความสัมพันธ์ทางการผลิตอื่น และผลักดันแนวโน้มทิศทางของวิธีการผลิตในอนาคต คือ ทุนนิยม (ซึ่งหลายคนอาจจะบอกว่ามันคือทุนนิยมระยะเริ่มต้น) กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการอุปถัมภ์ ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาก็จะถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาไปตามบทบาทที่มีอิทธิพลครอบงำของวิธีการผลิตหลักซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้มีพัฒนาการที่รวดเร็วและค่อนข้างมาก (ในระยะเวลาหลังศตวรรษ 2500 เป็นต้นมา) แต่ขณะเดียวกันการปรับเปลี่ยนนี้ก็มีได้ทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบเดิมสลายตัวไป ชาวไร่ที่กิน แรงงานอิสระ ยังคงพอใจที่จะอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ เจ้าที่ดินใหม่ยังคงจะเอาที่นำไปหาชาวไร่เช่าทำกินในลักษณะที่มีการวางเงินค่าเช่าล่วงหน้า

ตลอดเวลา 40 ปี ที่ผ่านมามีบทบาทของทุนนิยมการค้าได้มีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดราคาและวงจรทางเศรษฐกิจในชนบทภาคกลาง โดยมีรัฐให้การสนับสนุนและเชื้ออำนาจอย่างเต็มที่ การจ่ายค่าแรงงานเป็นเงินมีอยู่ทั่วไปซึ่งเป็นไปแบบการชู้ตริคแรงงาน ธารเช่านาโดยการจ่ายเงินล่วงหน้า กำลังขยายตัวมากขึ้น นำมาสู่ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม หรือแม้แต่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นที่แตกต่างกันก็เป็นไปแบบทุนนิยม แต่กระนั้นหากความรู้สึกเก่า ๆ ของชาวไร่ก็ยังไม่หลุดไป ความรู้สึกแบบอุปถัมภ์กลับหนาแน่นตามกระแสทุนนิยม ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของการจ้างงาน ชาวไร่แต่ละชนชั้น (ยกเว้นเจ้าที่ดิน) ถูกชู้ตริคจากปัจจัยทุนนิยมเป็นค่านหลักด้วยวิธีการแบบทุนนิยม

การชู้ตริคแรงงานรับจ้างไร่ที่กิน เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของรูปแบบการผลิตทุนนิยม ชาวไร่ที่มีนาขี้ม้างแรงงานเหล่านี้ทำนา ใช้วิธีการชู้ตริคผ่านอัตราค่าจ้าง การจ้างนิยมจ้างในระยะสั้น โดยไม่จำกัดว่าฝ่ายผู้จ้างจะสังกัดชนชั้นใด ในขณะที่เกี่ยวกับส่วนหนึ่งและของแรงงานรับจ้างก็มาจากชาวไร่ที่มีนาขนาดย่อม หรือชาวไร่เช่า ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไร่ภาคกลาง กล่าวคือ เขาไม่สามารถจะแสดงให้ชัด เจนได้ว่าตนนั้นสังกัดอยู่ในรูปแบบการผลิตชนิดใดที่ตนนั้นน้อยทำการผลิตไม่พอกิน ต้องขายแรงงานชั่วคราวให้กับเจ้าที่ดิน ชาวไร่อื่น ๆ หรือต้องเช่านาเพิ่มเติมบางส่วน และต้องเข้าผูกพันกับตลาดในเรื่องของการซื้อขายสินค้า แต่ปริมาณของปัจจัยการผลิตมัน

ไม่เอื้ออำนวยให้ชาวนาจนีสะสมทุนได้เลย และไม่สามารถที่จะพอยังชีพด้วย ดังนั้นไม่ว่าเขาจะถูกชุกก็ตกอับยิ่งสูงขนาดไหน ถูกกรรราคาคาผลผลิตทำขนาดไหน ก็ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบทุนนิยมเป็นส่วนใหญ่ ปริมาณของชาวนาที่สูญเสียที่ดินมีมากขึ้น การเช่านามีใช้สิ่งง่ายเช่นแต่ก่อน เพราะปริมาณคนเช่ามีมากกว่านาที่จะให้เช่า การแข่งขันการเช่านามีมากขึ้น ชาวนาจจะต้องยอมที่จะจ่ายค่าเช่าสูง การเช่ามาเป็นระบบของการจ่ายค่าเช่าล่วงหน้า แนวโน้มของการเช่าแบบแบ่งครึ่ง หรือรับค่าเช่าเป็นผลผลิตในวันจะลดลง เพราะราคาข้าวไม่ค่อยจะสูงและอัตราเสี่ยงสูงกว่าเพราะถ้านาล้ม ค่าเช่าก็จะสูญตามไปด้วย และต่อคำถามที่ว่าทำไมเจ้าที่ดินใหม่ไม่นำที่ดินไปทำอย่างอื่น ก็เพราะค่านหนึ่งรายได้หลักของเจ้าของที่ดินนี้มาจากอาชีพอื่น อีกค่านหนึ่งที่ดินนี้ก็สามารถสร้างรายได้โดยไม่ต้องลงทุน เพียงแค่เปลี่ยนแปลงแบบการเช่าเสียใหม่ให้เป็นการเช่าแบบวางเงินล่วงหน้า ซึ่งเป็นการรับประกันความมั่นคงของรายได้ของเจ้าที่ดินนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาถึงการก้าว อยู่นิ่งและภาคีคล้ายขยายตัวของวิถีการผลิตในสังคมชาวนาภาคกลาง ก็พบว่ารูปแบบการผลิตแบบทุนนิยมมีบทบาทที่ครอบงำ (ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม) ทำให้รูปแบบและลักษณะของการผลิตชนิดอื่น ๆ ต้องขึ้นต่อรูปแบบหลัก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรมของชนชั้นชาวนาที่ก่อตัว และแตกกระจายออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งแยกตกอยู่ภายใต้วิถีการผลิตแบบศักดินา ซึ่งก่อนมาก็ถูกคุกคามและถูกครอบงำโดยระบบทุนนิยม และนี่เป็นข้อสรุปทางคานเศรษฐกิจพื้นฐาน ส่วนทางคานจิตสำนึกโดยปัจเจกชน ปรากฏว่าจิตสำนึกของชาวนาไทยเคลื่อนไหวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และอำนาจรัฐในอดีตที่สร้างสื่อและกลไก มาทำให้ความคิดและอุดมการณ์ชาวนาติดจำอยู่กับที่ เพื่อง่ายต่อการปกครองและกดทับประแสของการต่อสู้ของชาวนา.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย